

ДЕЩО ПРО ІМЕНА УЖГОРОДСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 27.

УДК 811.161.2373.2 «19»;

Вегеш Анастасія. Дещо про імена ужгородських студентів; 11 стор.; кількість бібліографічних джерел – 16; мова українська.

Анотація. У статті досліджуються особові імена студентів Ужгородського національного університету, визначаються провідні мотиви найменувань: християнські, родинні, національні, модні; подається перелік найуживаніших та маловживаних імен.

Ключові слова: особове ім'я, мотиви найменувань, слов'янське ім'я, екзотичне ім'я, антропосистема, традиції.

Ім'я – індивідуальна назва людини, яка супроводжує її від народження і до останньої хвилини життя. «Ім'я – це коштовний нематеріальний дарунок, що засвідчує духовне багатство батьків, усвідомлення ними глибини духовних витоків рідної культури. Тільки повага до тисячолітніх українських традицій у присвоєнні імен допоможе батькам не лише вибрати ім'я, достойне їх сина чи доньки, а й стати співтворцями сучасного іменника українців», – пише Л. Белей [2, с. 5]. «Імена – частка нашої історії й сучасності (мови, культури, релігії, вірувань, праці, побуту, соціального становища людей, їх світогляду тощо)», – зазначає І. Трійняк [11, с. 6]. «Особове ім'я – це юридично зафіксоване слово, за допомогою якого (разом із формою по батькові та прізвищем) здійснюється індивідуалізація, чи, як кажуть фахівці, легалізація особи» [9, с. 14].

Особові імена людей були предметом дослідження багатьох мовознавців (П. П. Чучка, Ю. К. Редько, Л. В. Кракалія, І. Д. Сухомлин, Р. Й. Керста, М. Л. Худаш, Ю. О. Карпенко, Г. Є. Бучко, Р. І. Осташ, М. О. Демчук, Л. О. Белей), котрі ґрунтовно досліджували і досліджують особові імена жителів різних регіонів України.

Важливу роль у становленні єдиної системи імен в Україні відіграють словники: «Власні імена людей» Л. Г. Скрипник і Н. П. Дзятківської [9], «Словник українських імен» І. І. Трійняка [11], «Ім'я дитини в українській родині» Л. О. Белей [1], «Слов'янські особові імена українців» П. П. Чучки [15] тощо. Але не завжди українці дають своїм дітям імена, які зафіксовані нашими словниками. Доказом цього є результати недавнього опитування, яке проводилось серед першокурсників на кількох факультетах Ужгородського національного університету. Не дивлячись на те, що питань було небагато, ми зібрали до купи матеріал і отримали цікаву інформацію, яку пропонуємо вашій увазі.

Закарпаття – багатонаціональний край, тому, звичайно, тут можуть функціонувати імена різних антропосистем. Неабияке значення має близькість розташування України до прикордонної з Польщею, Румунією, Словаччиною, Угорщиною території, а також тісні контакти з громадянами європейських держав через масову трудову імміграцію. У пострадянський період глобалізація стає вагомим чинником розвитку українського антропонімікону, що помітно позначився на складі українського іменника. Все частішим стає вживання цілого ряду імен,

запозичених з європейських іменників [4], [5], [8]. Глобалізаційні моменти не минули й Закарпаття.

Серед 168 опитуваних студентів переважали українці. Зрозуміло, що для них рідна мова – українська. Отже, 149 студентів рідною вважають українську мову, це складає 89 % від опитуваних. 11 % студентів рідною вважають іншу мову: угорську – 12 студ.; російську – 3 студ.; українську і угорську – 2 студ.; українську і словацьку – 1 студ.; українську і російську – 1 студ. Як бачимо, в поле зору нашого дослідження потрапили імена, які властиві українській, ширше – слов'янській антропосистемі.

На запитання «Чи знаєте Ви, що означає Ваше ім'я?» 79 студентів відповіли: «Не знаю», 89 студентів пояснювали, що означає їх ім'я, навіть знали звідки походить. Деякі, щоправда, не зовсім правильно подавали тлумачення. Напр.: ім'я *Юліанна* у перекладі з грецької означає «пухнаста», що не правильно, бо ім'я походить з давньо-римської і означає «Юліїв», «кучерява» [11, с. 406 – 407; 9, с. 109]; ім'я *Руслана* походить не з латинської мови, як пише студентка, а з тюркських мов; ім'я *Роман*, пише студент, «пішло від слова роми, тобто від циган», інший вказує на грецьке походження і тлумачить як «сильний, дужий», насправді ім'я латинського походження, що означає «римський, римлянин» [11, с. 315; 9, с. 95]; ім'я *Артур* не з грецької мови, а з кельтської; *Ліана* не квітка, а рослина; ім'я *Каміла*, як констатує студентка, «з угорської – ромашка», походить з латинської мови і означає «дівчина знатного роду» [11, с. 165]; «*Микола*, пише студент, – святий», а насправді – «переможець народів» [11, с. 229]; ім'я *Марія* походить з давньо-єврейської мови, означає «чинити опір, відмовлятися, заперечувати» або «бути гірким» [9, с. 158], а не «добра», як пише студентка тощо.

На запитання «Чому Вас назвали саме так?» лише 12 студентів відповіли: «Не знаю». Всі інші пояснили чому. Досліджений матеріал підтверджує, що при виборі імен батьки наших студентів керувалися всілякими мотивами. А «мотиви найменування бувають різні. Найчастіше вони пов'язані з естетичними, релігійними та політичними вподобаннями чи переконаннями середовища, в якому живе найменувач. У цих мотивах захований спосіб мислення народу, його психологія, різні вірування, погляди на світ, на життя і на смерть», – зазначає знаний ономаст П. Чучка [13, с. 73].

Вибір імені для новонародженого у наші дні

залежить від волі батьків, саме вони вирішують, як назвати дитину. Називання дитини – серйозна справа, адже ім'я має значення не лише для самої людини, але й для тих, з ким вона співіснує. П. Чучка до провідних мотивів найменування відносить чотири: а) побожність чи забобонність батьків, б) родинні традиції, в) визначні чи авторитетні особи та г) вплив часу [13, с. 75].

Л. Белей – автор книг «Українські імена колись і тепер» [4] та «Ім'я дитини в українській родині» [2] вважає, що найпоширенішими нині є «такі мотиви надання імен: християнські, родинні, національні, а також через бажання дотримуватись модних тенденцій» [2, с. 59].

На Закарпатті до сьогодні зберігається традиція давати дитині ім'я святого, якого у цей день вшановує церква. У народі в такому випадку кажуть: дитина вибрала собі ім'я сама. Ономаст Л. Белей вважає, що «специфіка християнських імен виявляється у тому, що універсальною для них окрім номінативно-диференційно-ідентифікаційної, є ще й сакральна функція. Завдяки сакральній природі та при умові дотримання християнської обрядовості християнське ім'я стає видимим мовним знаком, який не лише засвідчує належність денотата до християнської громади, а й в особливий містичний спосіб може провіщати чи позначитися на його долі» [3, с. 26].

Таким чином, використання традиційних християнських мотивів присвоєння імен нинішнім студентам досить популярне. 18 студентів названі на честь святих *Андрія, Василя, Марії, Миколи, Михайла, Ольги, Павла, Петра* тощо. Імена християнського календаря є звичними для кількох поколінь людей, що дає їм шанси знову і знову ставати популярними. Отже, звичай давати дитині ім'я за християнським календарем – це «неперервність тисячолітньої традиції українського назовництва» [2, с. 66].

Ми підрахували, що за ступенем актуальності родинні традиції називання займають перше місце. За даними професора П. Чучки, так було і в минулі десятиліття, так є і сьогодні. 57 опитуваних студентів названі на честь рідних: 10 – на честь матері, 10 – на честь батька; 17 – на честь бабці, 13 – на честь діда; 4 – на честь тітки, 1 – на честь дядька; 2 – на честь тих, хто їх хрестив. Студенти пояснюють вибір імені батьками: «Назвали *Юлею*, бо батько хотів, щоб на його «Юля!» відгукувалися одразу й мама», «Назвали *Василем* тому, що так звали мого батька, так звали мого діда, мого прадіда, мого прапрадіда, ім'я передавалося з покоління в покоління», «*Михайлом* назвали тому, що я народився 24 листопада (після свята Михайла), крім того, батька мого теж звать Михайлом», «*Маріанна*. На честь бабки Анни і прабабки Марії». Трапляються випадки, коли прізвища, імена та імена по батьковій майже однакові: *Микулянич Микола Миколайович*. Ім'я та ім'я по батьковій – «від українського чоловічого імені Микола, що фіксується на Закарпатті з 13 століття» [14, с. 380], а прізвище – «від андроніма Микуляня – «дружина Микули» + -ич, а Микула – традиційне давньоруське чоловіче ім'я, яке в Карпатах

фіксується в найдавніших документах» [14, с. 381].

56 студентів відзначили, що імена, якими їх назвали, просто сподобались їхнім батькам. У виборі імені однакову роль зіграли мати і батько – так зазначили 18 студентів. 21 студент зізнався, що на вибір імені вплив мала мама: їй таке ім'я подобалось. 17 студентів констатували, що їх імена вибирали батьки за своїм уподобанням. Вісьмом студентам вибирали імена їхні бабусі, а одному вибирав дідусь. Ще п'ятьом вибирали старші сестри, а двом – брати. Як бачимо, при іменуванні немовлят немає гендерної рівності. Все-таки більшу роль у виборі імен відіграє прекрасна половина людства – жінки. У нашому випадку: 29 жінок проти 18 чоловіків.

Які все ж такі імена подобались батькам наших студентів? Повернемося до коментарів. «У сусідки була дівчинка *Еріка*, а мамі дуже подобалось це ім'я», «Моїй мамі дуже подобалось ім'я *Роберт*», «Батьки вважали, що ім'я *Євгеній* саме для мене!», «Моєму батькові з дитинства подобалось ім'я *Тетяна*», «*Світла*ною назвали тому, що день був відповідний, світлий», «Мама вважала, що ім'я *Олександр* – справжнє чоловіче ім'я, хотіла, щоб я виріс сильним чоловіком», «Батьки працювали в Чехії, там їм сподобалось ім'я *Яна*», «Мама з бабусею порадилися і вибрали мені таке гарне ім'я *Сергій*».

Деякі опитувані зізнаються, що могли називатись інакше, якби не родинні дискусії чи його величність – випадок. Одна студентка пише: «Моїй бабусі не сподобалось ім'я *Лариса*, яким хотіли мене назвати батьки. Вона весь час дражнила їх: «Лариска – Криска». В результаті назвали *Вікторією*, бабуся перемогла». Інша студентка пише: «Назвали мене *Ганною* на честь бабусі, хоча мама хотіла назвати *Азою*, так звали циганку з фільму, який був тоді популярний. Тато був проти, за що я йому дуже вдячна». Студентка *Мирослава* зазначає, що ім'я їй дали «спонтанно, підчас реєстрації». Студентка *Ольга* вважає, що «назвала сама себе» за першими вимовленими звуками. А ось фізику *Владиславові* ім'я підбирали до прізвища *Данило*. «Ім'я пасує до прізвища та імені батька», – гордо заявляє студент, ще й асоціює з Данилом Галицьким. Така ж асоціація напрошується ще у одного фізика – *Княжика Романа*. Студент, у якого прізвище *Остан*, має ім'я *Андрій* (напрошується порівняння з синами Тараса Бульби М. Гоголя, напевно, батьки хотіли, щоб у характері сина поєднались мужність, любов до землі та ніжність).

Варто відзначити, що багато прізвищ ужгородських студентів є іменами: слов'янськими особовими (автохтонами) (*Величко* Ярослав, *Данко* Станіслав, *Славик* Дмитро), християнськими (*Адам* Олександр, *Козьма* Марія, *Микита* Василь, *Олексій* Микола) та іменами-регіоналізмами (*Демко* Павло, *Фільо* Марина, *Фетько* Руслан).

Ми зафіксували два випадки, коли батьки називали дітей іменами перших своїх коханих. Студентка *Людмила* знає, що «так звали перше коханя» її батька.

На вибір імені має вплив час і мода. Профе-

сор П. Чучка відзначає, що «мода в надаванні імен є досить примхливою, і не завжди вдається встановити її рушійні сили. Однак вирішальними факторами у цих змінах є, мабуть, культурної-історичні та естетичні: чим багатше на економічні, політичні та культурні події життя народу, тим помітніші зміни в його іменному репертуарі [13, с. 80].

І. Глинський писав, що у виборі імен не раз «панує ота всюдисуща мода і... – ніде правди діти! – примхи. Через це дехто із наших сучасників носить на диво химерні, а інколи й курйозні наймення, «подаровані» їм батьками і «модою» [6, с. 45].

М. Романюк у монографії «Соціально зумовлені інновації в ономастиконі Закарпаття кін. 20 – поч. 21 ст.» пише: «Незважаючи на кваліфікацію моди «нетривалим пануванням у суспільстві певних смаків», ономастиконі модою як такою можна назвати постійно діючим чинником (за відомої мінливості конкретних модних тенденцій), що суттєво впливає на склад національного ономастикону» [8, с. 23].

Л. Белей наголошує, що наші співгромадяни по-різному розуміють модність у сфері власних імен. «Для одних домінують їх складовою є новизна імені, для інших – чужоземне походження, ще для інших – політична актуальність, а ще інші шукають старовинну автентичність і т. п. Словом, багато хто з наших співвітчизників вважає, що модне ім'я дитини... має бути оригінальним та неповторним втіленням батьківського розуміння респектабельності та престижності імені людини» [2, с. 76 – 77].

Ми зафіксували низку імен, які запозичені з європейських іменників: *Артур, Бернадетт, Беттіна, Дженніфер, Ернест, Естера, Івета, Камілла, Рената, Роберт, Сабіна* тощо. Їх появу спричинила популярність різних телесеріалів, тому й іменами улюблених героїв називали дітей. Модними вважаються імена популярних артистів. Студентка *Крістіна* пише: «назвали Крістіною, бо моєму татові подобалась Крістіна Орбакайте». Інша студентка *Анастасія* зазначає, що названа на честь артистки, тільки не пам'ятає якої. *Ренату* назвали так, щоб виділитись: ім'я незвичне. Угорка *Естера* зізнається, що так звали маму, так звали прабабусю. Студентку *Дженніфер* назвали так тому, що «в давні часи це ім'я було дуже рідкісне і дуже цікаве». Ім'я справді давнє: так звали дружину короля Артура, кохану Ланселота. Хоча, напевно, дівчину назвали на честь Дженніфер Лопес. Студентка *Сабіна* не знає, що її ім'я латинського походження й означає «сабінянка; яка походить із давнього італійського роду Сабін, ім'я на честь святої Сабіни, однієї ранньохристиянської римської мучениці» [7, с. 335]. А назвала її так сестра, їй просто сподобалось ім'я.

Серед імен українських студентів ми натрапили на ім'я іранського походження *Рустам*. Сам студент пояснює, що «батько захотів його назвати іменем своїх країв». Він знає, що це ім'я в перекладі означає «богатир», тільки не з грецької, а з перської мови.

Багато екзотичних імен «є гарними й цікавими саме завдяки своїй нестандартності на однамітному фоні інших імен на протилежності тим, які ще

не втратили своєї предметної асоціації» [16, с. 233].

Серед численних чужомовних імен та іменних варіантів трапляються такі, у яких фонемна структура часто суперечить нормам української літературної мови. Напр.: *Камілла, Кірілл, Крістіна, Кристина*.

Чужомовні імена рідковживані, у них погана сполучуваність з традиційними українськими прізвищами. Зрозуміло, що ім'я виділяє особу в суспільстві, однак це виділення не повинно бути кричущим. Бо навіть «гучне ім'я потребує уміння тихо його носити» [12]. Добре, коли ім'я традиційне, вдало поєднується з прізвищем, зручне. Тому не варто «вдаватися на пошуки чужомовних екзотичних імен, а саме час реабілітувати дискриміновані у добу бездержавності численні колоритні українські іменні варіанти та залучити їх до офіційного вжитку» [2, с. 109].

Ми підраховали, що найуживанішим чоловічим іменем серед опитуваних є ім'я *Василь*. 10 студентів – носії цього «царського» імені. За кількістю носіїв у список найпоширеніших потрапили: *Василь* – 10 студ., *Олександр* – 8 студ., *Сергій* – 6 студ., *Михайло* – 5 студ., *Євгеній* – 5 студ., *Іван* – 4 студ., *Дмитро* – 3 студ., *Андрій, Владислав, Володимир, Микола, Павло, Роман* – по 2 студенти. У розряд маловживаних увійшли: *Анатолій, Віктор, Йосип, Максим, Олег, Петро, Руслан, Станіслав, Степан, Тихомир, Федір, Ярослав*. Прикро, що перераховані канонічні імена увійшли до групи разових імен поряд з лексемами різноманітного походження: *Ернест, Роберт, Тібор, Рустам, Ференц*.

Репертуар жіночих онімів більш різноманітний, напевно тому, що серед опитуваних – 72 хлопці і 96 дівчат. У списку кількісного вживання жіночих імен лідирує ім'я *Ольга* – 7 студ., *Мар'яна* і *Тетяна* – по 6 студ., *Ганна (Анна)* – 5 студ., *Вікторія* та *Діана* – по 4 студ., *Марія, Марта, Мирослава, Наталія, Оксана* – по 3 студ., *Аліна, Андріана, Антоніна, Галина, Ірина, Катерина, Крістіна, Неля, Олеся, Юлія, Яна* – по 2 студ. На жаль, серед маловживаних опинились такі імена: *Анастасія, Валентина, Валерія, Віталія, Любов, Людмила, Надія, Олена, Світлана*.

Але вчені дослідили, що склад імен завжди змінюється. Одні імена замінювались іншими, були у широкому вжитку, а «потім, ніби втомившись від частого застосування, йшли в запас, поступаючи своїм місцем «свіжим» іменам, які не були абсолютно новими, але ніби чекали своєї черги, аби стати провідними» [10, с. 28]. Так що будемо сподіватися, що в активному вжитку залишаться імена слов'янського походження (*Станіслав, Тихомир, Ярослав, Надія, Людмила, Світлана*), а також канонічні імена, які зараз маловживані (*Віктор, Максим, Галина, Катерина, Олена*), вони просто чекають свого часу.

Отже, зважаючи на викладене, можемо стверджувати, що імена ужгородських студентів є частиною загальнонародного антропонімікону, однак вони мають свої особливості, пов'язані з впливом антропонімікону близьких сусідів. На-

прикінці 20 століття батьки сьогоднішніх студентів, як правило, давали дітям імена традиційного календарного списку, адже вони були звичними, співзвучними з тими, що мають вікові традиції.

Екзотичні імена, представлені лексемами різноманітного походження, становлять групу одиничних антропонімів.

Література

1. Белей Л. Ім'я дитини в українській родині : словник-довідник / Л. Белей. – Ужгород: Закарпатське крайове товариство «Просвіта», 1993. – 116 с.
2. Белей Л. О. Ім'я дитини в українській родині / Л. О. Белей; художник-оформлювач Артеменко. – Харків: Фоліо, 2011. – 283 с.
3. Белей Л. Про специфіку християнського імені / Любомир Белей // Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: Філологія. Випуск ХХІХ-ХХХІ. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 24-27.
4. Белей Л. Українські імена колись і тепер / Л. Белей. – Київ: Темпора, 2010. – 128 с.
5. Вегеш А. І. Вплив пан'європейського простору на сучасний український літературно-художній антропонімікон / А. І. Вегеш // Сучасні дослідження з іноземної філології. Збірник наукових праць. Випуск 6 / Відп. ред. Фабіан М. П. – Ужгород, 2008. – С. 195 – 201.
6. Глинський І. Твоє ім'я – твій друг / І. Глинський. – К.: Видавництво дитячої літератури «Веселка», 1970. – 212 с.
7. Ісат Ю. А. Таємниця вашого імені / Ю. А. Ісат. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. – 736 с.
8. Романюк М. І. Соціально зумовлені інновації в ономастиконі Закарпаття кін. ХХ – поч. ХХІ ст. / Романюк М. І. – Ужгород: Гражда, 2007. – 124 с.
9. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : Словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська / [ред. В. М. Русанівський]. – 3-те вид., випр. – К.: Наукова думка, 2005. – 335 с.
10. Суперанская А. В. Имя через века и страны / А. В. Суперанская. – М., 1990. – 188 с.
11. Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк. – К.: Довіра, 2005. – 509 с.
12. Українська афористика. – К., Просвіта, 2001. – 320 с.
13. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : Монографія / П. П. Чучка. – Ужгород, 2008. – 671 с.
14. Чучка П. Прізвища закарпатських українців : історико-етимологічний словник / Чучка Павло / [наук. ред. член-кор. НАН України В. В. Німчук]. – Львів: Світ, 2005. – 704 + XLVIII с.
15. Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців : історико-етимологічний словник. – Ужгород: Ліра, 2011. – 432 с.
16. Шевчук Л. В. Одиничні особові імена новонароджених м. Іллічівська / Л. В. Шевчук // Studia Slavakistika. Випуск 9: Ономастика, Антропоніміка [Текст] : зб. наук. ст.; [упоряд. і відп. ред.: С. Пахомова, Я. Джоґаник]. – Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2009. – С. 231-239.

Анастасія Вегеш

КОЕ-ЧТО ОБ ИМЕНАХ УЖГОРОДСКИХ СТУДЕНТОВ

Аннотация. В статье произведено исследование личных имен студентов Ужгородского национального университета, определены основные мотивы наименований: христианские, родственные, национальные, модные; подается перечень самых используемых и малоупотребляемых имен.

Ключевые слова: личное имя, мотивы наименований, славянское имя, экзотическое имя, антропосистема, традиции.

Anastasia Vehesh

SOMETHING ABOUT THE NAMES UZHGOROD STUDENTS

Resume. Article researches the personal names of the students of the Uzhgorod national university, determines the leading motives of the names: Christian, domestic, national, fashionable; it also gives a list of the most used and less used names.

Key words: personal name, motives of the names, Slavonic name, exotic name, anthroposystem, traditions.

Вегеш Анастасія Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови УжНУ.